

ทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศแบบคลินิก

ความเป็นมาและความหมาย

แนวคิดในการนิเทศแบบคลินิก เริ่มขึ้นในระยะปี ค.ศ. 1950 ถึง 1955 โดย คร.มอร์ริส โคแกน (Morris Cogan) และคณะอาจารย์ของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในสหรัฐอเมริกา ได้ปฏิบัติ การนิเทศการสอนนิสิตที่กำลังทำปริญญาโททางการศึกษา (Master of Arts in Teaching) โดยได้พยายามพัฒนารูปแบบการนิเทศให้มีประสิทธิภาพ จึงก่อกำเนิดรูปแบบการนิเทศแบบคลินิกขึ้นมา และเป็นที่สนใจของนักการศึกษาทั่วไป จนแพร่หลายในวงการศึกษาทำให้มีการนำไปใช้ในการนิเทศครู ประจำการในโรงเรียน และมีผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาทดลองเพิ่มเติมและพัฒนา รูปแบบการนิเทศแบบคลินิกในลักษณะที่แตกต่างกันไป แต่ก็มีความคิดรวบยอดเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังเช่น คร.โกลด์แฮมเมอร์ (Robert Goldhammer) เป็นบุคคลสำคัญในการช่วยพัฒนาให้เกิด ความคิดรวบยอดของการนิเทศแบบคลินิกขึ้นมา ท่านได้เคยร่วมงานกับ คร.โคแกน มาตั้งแต่เริ่มต้น ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ต่อมาได้พัฒนารูปแบบการนิเทศแบบคลินิกที่เป็นแบบฉบับของตนเอง โดยได้ เขียนหนังสือชื่อ Clinical Supervision : Special Methods for the Supervision of Teachers ร่วมกับ คร.แอนเดอร์สัน (Robert H. Anderson) และ คร.คราจิวิสกี (Robert J. Krajewski) สำหรับในประเทศไทยการนิเทศแบบคลินิคมักเป็นเรื่องใหม่ต่อการ ปฏิบัติหรือทดลองใช้ อย่างไรก็ตามก็มีอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับการนิเทศแบบ- คลินิกเผยแพร่มาตามหลายปีแล้ว¹

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 1 - 5 ; Goldhammer, Anderson, and Krajewski, op.cit. ; สังคีต อุทรานันท์ "การนิเทศแบบคลินิก" คุรุปริทัศน์ พฤษภาคม 2525

นับเป็นเวลาหลายปีที่การนิเทศแบบคลินิกได้รับการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารและการนิเทศแบบเก่า การนิเทศแบบคลินิกเน้นที่การเติบโตของครู การนิเทศแบบเดิมเน้นที่จุดผิดพลาดของครู ... การนิเทศแบบใหม่มักจะวางบทบาทของผู้นิเทศให้สูงกว่าครู บอกครูว่าอะไรที่จะต้องเปลี่ยนและจะเปลี่ยนอย่างไร การนิเทศแบบคลินิกมีแนวโน้มที่จะผลิตครูที่น่าทึ่งเอง ในขณะที่การนิเทศแบบเดิมมีแนวโน้มที่จะผลิตครูที่ถูกนำโดยผู้นิเทศ¹

ดังนั้นการนิเทศแบบคลินิกจึงเน้นที่กระบวนการในการสังเกตการสอนในห้องเรียน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือกันก่อนการสังเกตการสอนระหว่างครูและผู้นิเทศ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ศึกษาปัญหา และวางแผนการสอนร่วมกัน หลังจากการสังเกตการสอนแล้วก็มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล และประชุมกันเพื่อให้อาจารย์สอนกลับ ดังที่ แอคเคสัน (Keith A. Acheson) และแกลล์ (Merith D. Gall) ได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิกที่ชี้ให้เห็นว่า การนิเทศแบบคลินิกเป็นทางเลือกใหม่ของการนิเทศการสอน ที่ให้อาจารย์และผู้นิเทศได้ประชุมปรึกษาหารือกันโดยตรงมากกว่าการนิเทศที่เกิดขึ้นจากการกระทำโดยตรงจากผู้นิเทศฝ่ายเดียว ซึ่งการนิเทศแบบคลินิคนั้นจะต้องมีลักษณะของการเป็นประชาธิปไตยมากกว่าการใช้อำนาจ และต้องยึดครูเป็นศูนย์กลาง²

สำหรับโกลด์แฮมเมอร์ แอนเดอร์สัน และคราเจวสกี ได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิกโดยเน้นที่ครูและผู้นิเทศจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างจริงจังโดยตรงต่อกัน (face-to-face relationship) เพื่อให้เกิดความเชื่อใจซึ่งกันและกัน สร้างจุดหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำงานร่วมกันในการที่จะวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น ในลักษณะที่ยังรักษาเอาไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองที่จะแสดงออกทางความคิดเห็นและความคิดสร้างสรรค์³

¹ ชาลส์ เอ. เรวิส "การนิเทศแบบคลินิก" แปลจาก Charles A. Reavis, What is Clinical Supervision โดย สามารถ ศรีจำนงค์ มิตร์ครู 31 ตุลาคม 2526 หน้า 50

² นิพนธ์ ไทยพานิช เรื่องเดิม หน้า 29

³ Goldhammer, Anderson, and Krajewski, op.cit., p. 4.

ยังมีนักการศึกษาอีกหลายคนที่ได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิกเอาไว้ โดยมีจุดมุ่ง-
หมายและความคิดรวบยอดเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือการสังเกตการสอนในห้องเรียน โดยมีการ
สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศ การปรึกษากันระหว่างครูและผู้นิเทศ ตามกลาง
บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง เพื่อส่งเสริมให้ครูได้
พัฒนาปรับปรุงตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน อาศัยข้อมูลแห่งความเป็นจริงนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน
เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นผลทำให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพ
การจัดการเรียนการสอนของครู ดังนั้นความหมายของการนิเทศแบบคลินิกที่น่าจะเป็นใจความสมบูรณ์
ก็คือ

การนิเทศแบบคลินิก คือกระบวนการสำหรับการสังเกตการสอนในชั้นเรียน ที่มีการดำเนิน-
การอย่างมีระเบียบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู โดยครูและ
ผู้นิเทศจะร่วมมือกันอย่างเป็นกันเอง ในการวางแผนการสอน เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน
ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ครูสามารถนิเทศตนเองได้ในที่สุด และในการดำเนินงานนั้นครู
และผู้นิเทศจะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น ความจริงใจ และความไว้วางใจซึ่ง
กันและกัน นอกจากนี้การนิเทศแบบคลินิควังมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย และเป็นการนิเทศที่
ยึดครูเป็นศูนย์กลาง แต่ในขณะเดียวกันก็จะประสานผลประโยชน์ของครูและโรงเรียนเข้า
ด้วยกัน ซึ่งหมายความว่าขณะทำการนิเทศมุ่งพัฒนาวิชาชีพของครูเป็นรายบุคคล แต่ต้องให้
สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของโรงเรียนด้วย

จุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งของการนิเทศแบบคลินิคคือ กระบวนการที่ช่วยพัฒนาปรับปรุงการ
สอนของครูในห้องเรียนให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น เพื่อที่จะช่วยให้นักเรียนได้มีผลสัมฤทธิ์ใน
การเรียนรู้ที่สูงขึ้น ดังนั้นการนิเทศแบบคลินิคจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญ สำหรับส่งเสริมและ
พัฒนาวิชาชีพการสอนของครู¹

ความมุ่งหมายของการนิเทศแบบคลินิค

การนิเทศแบบคลินิคมีความมุ่งหมายที่ผู้นิเทศให้ข้อมูลย้อนกลับที่เ็นรักและจำเพาะเจาะจง
เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู หลังจากที่ได้ไปสังเกตการสอนในห้องเรียนในลักษณะที่เปรียบ

เสมือนกับการที่ผู้นิเทศถือกระจากอยู่ข้างหลังห้องเรียน ทำให้ครูเห็นภาพพฤติกรรมการสอนของตัวเองอย่างชัดเจน ซึ่งก่อนที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามความมุ่งหมายนี้ ผู้นิเทศต้องใช้เทคนิคในการประชุมปรึกษาหารือกับครู เพื่อสร้างความเข้าใจแห่งปัญหาร่วมกันและวางแผนการสอนร่วมกันก่อนการสังเกตการสอนในห้องเรียน อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลและให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ครูได้พัฒนาทักษะและพฤติกรรมการสอน พัฒนาทัศนคติที่ดีงามในการที่จะศึกษาตนเองเพื่อพัฒนาวิชาชีพการสอนของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยให้ผู้นิเทศแบบคลีนิกได้พัฒนาตัวเองทั้งด้านทัศนคติและทักษะในการนิเทศ จากความมุ่งหมายเช่นนี้ การนิเทศแบบคลีนิกจึงมีลักษณะที่สำคัญในการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยผู้นิเทศจะเป็นผู้ช่วยชี้แนะและส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตัวเองในการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนและช่วยให้เกิดทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะในการวิเคราะห์ปัญหา การวินิจฉัย การใช้เหตุผล การแปลความหมาย ฯลฯ เพื่อประโยชน์ในการนำมาพิจารณาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ดังนั้นการนิเทศแบบคลีนิกต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อถือซึ่งกันและกันระหว่างครูและผู้นิเทศ ในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการนิเทศแบบคลีนิก คือ การเพิ่มสมรรถภาพในการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนให้ดีขึ้น การที่ครูผู้สอนได้พัฒนาปรับปรุงพฤติกรรมการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อได้ว่าในเบื้องแรกจะมีส่วนทำให้สมรรถภาพการเรียนของนักเรียนดีขึ้นด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศ

ปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในกระบวนการของการนิเทศแบบคลีนิกก็คือความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศที่จะช่วยส่งเสริมให้กระบวนการนิเทศแบบคลีนิกได้บรรลุสู่จุดหมายกัยนั้น ผู้นิเทศจะต้องไม่อยู่ในบทบาทของผู้ตัดสินหรือประเมินผลการสอนของครู ไม่อยู่ในฐานะของผู้บังคับบัญชา และไม่ใช้ผู้มีหน้าที่ให้คำแนะนำสั่งสอนโดยตรง หรือเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือโดยทั้งหมด แต่ผู้นิเทศควรที่จะอยู่ในบทบาทของผู้ร่วมพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้มีความเหมาะสมที่สุด ที่จะสนองหลักการ เหตุผล เทคนิควิธีการ และปรัชญาของการนิเทศแบบคลีนิก โดยที่ครูและผู้นิเทศจะวางแผนพัฒนาการเรียนการสอนด้วยความจริงใจต่อกัน และอยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน ช่วยเหลือกันภายใต้สภาวะแห่งความสัมพันธ์ที่ผู้ให้ (ผู้นิเทศ) และผู้รับ (ครูผู้สอน) ไว้วางใจซึ่งกันและ

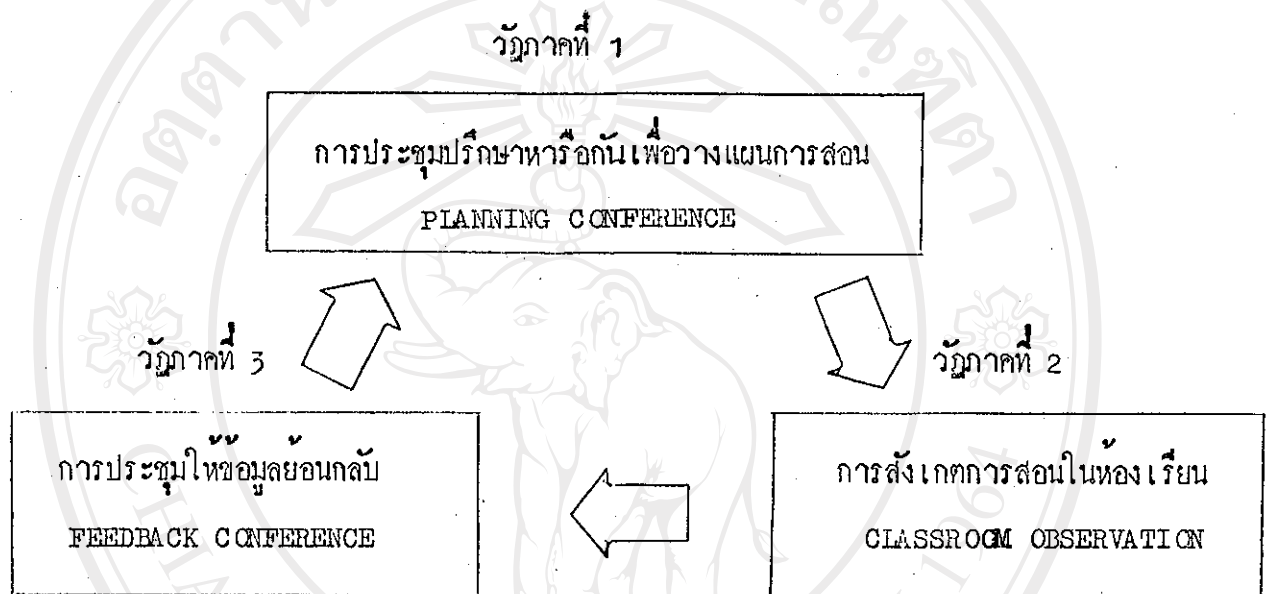
กัน รวมมือกันแสวงหาแนวทางที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบ ถึงแนวทางการแสดงบทบาทในลักษณะนี้จะเป็นการยากอยู่บ้าง เนื่องจากยูนิเทคมีคติอยู่กับรูปแบบเดิมหรือคติอยู่กับแนวความคิดตามตำแหน่งหน้าที่ราชการ แต่ยูนิเทคแบบคลินิกจะพยายามฝึกฝนพัฒนาทักษะและความคิดในหลักการและเหตุผลของความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ร่วมพัฒนาวิชาชีพ พร้อมทั้งคิดคำนึงและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ การมีความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ร่วมพัฒนาวิชาชีพ ทำให้ครูและยูนิเทคได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีความจริงใจและห่วงใยต่อกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับปรุงตัวเองของทั้งสองฝ่ายทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ ในความสัมพันธ์ลักษณะผู้ร่วมวิชาชีพของครูคงกล่าว ยูนิเทคแบบคลินิกจะต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมีไมตรีและสมานจิตใจกับครูเป็นอันดับแรก ส่งเสริมให้ครูมีสุขภาพจิตที่ดี มีความเชื่อมั่นและมีความคิดที่คิดตนเอง ส่งเสริมให้ครูเกิดความรู้สึกในทางบวก ลดความกังวลหวาดกลัวของครูเกี่ยวกับการนิเทศ เกิดความมั่นใจในตัวเอง ในขณะเดียวกันยูนิเทคแบบคลินิกรู้จักตนเอง เข้าใจบทบาทของตนเองที่เป็นผู้ร่วมพัฒนาวิชาชีพกับครู ไม่ใช่อยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชาหรือผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งการสร้างคุณลักษณะดังกล่าวทั้งของยูนิเทคและของครูผู้สอนจะส่งผลต่อการปรับปรุงการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการปฏิรูปฐานการนิเทศแบบคลินิก เมื่อพื้นฐานแห่งสัมพันธภาพในการทำงานการนิเทศแบบคลินิครวมกันระหว่างครูและยูนิเทคได้แล้ว การดำเนินการนิเทศแบบคลินิคนั้นในแต่ละขั้นตอนจะประสบผลสำเร็จด้วยดี

กระบวนการของการนิเทศแบบคลินิก

กระบวนการของการนิเทศแบบคลินิคมียุทธวิธีรูปแบบ ตามลักษณะของการนำไปทดลองใช้หรือใช้ทำการศึกษาวิจัย และพัฒนาเป็นความคิดรวบยอดของนักการศึกษาแต่ละท่านที่ได้ศึกษาค้นคว้าในลักษณะของข้อปลีกย่อยที่แตกต่ากัน โดยแต่ละท่านได้กำหนดเป็นวัฏจักรที่ต้องดำเนินการตามกระบวนการ ตั้งแต่ภาคที่ 1 หรือขั้นตอนที่ 1 ไปจนถึงวัฏภาคสุดท้าย และกลับเข้าสู่วัฏภาคที่ 1 ใหม่ เป็นดังนี้เรื่อยไป ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำรูปแบบการนิเทศแบบคลินิคของแอคคัสสันและแกลล์มาประยุกต์ใช้ โดยผสมผสานแนวคิดจากรูปแบบอื่น ๆ ประกอบเข้า ซึ่งรูปแบบของการนิเทศแบบคลินิคของแอคคัสสันและแกลล์ เป็นรูปแบบที่กระชับรัดและชัดเจน¹ ซึ่งมีเพียง 3 วัฏภาค โดยผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็น

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 222

การสังเกตและเหมาะสมกับการนำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ขั้นตอนตามวัฏจักร
การนิเทศแบบคลินิกตามรูปแบบของแอคเค็สสันและแกลล์ มีดังนี้

วัฏภาคที่ 1 การประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อวางแผนการสอน

การประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อวางแผนการสอน เป็นขั้นตอนแรกที่ยุ้มนิเทศจะเริ่มกระบวนการนิเทศแบบคลินิก โดยการประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อวางแผนการสอนร่วมกับครู ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่ยุ้มนิเทศได้สร้างความสัมพันธ์กับครูทั้งก่อนที่จะเริ่มดำเนินการในขั้นตอนนี้และในขณะที่ดำเนินการในขั้นตอนนี้ เริ่มด้วยการพูดคุยกับครูอย่างเป็นกันเอง ซึ่งเจตนาถึงขั้นตอนการดำเนินการนิเทศแบบคลินิกให้เข้าใจตรงกัน เปิดโอกาสให้ครูได้ระบายปัญหาและชี้แจงถึงความวิตกกังวลที่มีอยู่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมถึงความต้องการและความมุ่งหวังในวิชาชีพการสอน บทบาทหน้าที่ของยุ้มนิเทศในขั้นตอนนี้ จะต้องเป็นผู้รับฟังจากครูอย่างจริงจัง แสดงความเห็นอกเห็นใจ และพยายามเข้าใจในปัญหานั้น ๆ แล้วช่วยคลี่คลาย ชักถาม ปลอบใจ และพยายามหาความหมายที่แท้จริงว่าจุดมุ่งหวังในการสอนของครูที่แท้จริงนั้นคืออะไร ดำเนินการสอนอย่างไร แล้วเข้าสู่การวางแผนการสอนร่วมกัน โดยยุ้มนิเทศอาจจะช่วยแนะเทคนิควิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่จะใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและกิจกรรมการสอนที่ครูเตรียมการสอนเอาไว้หรือที่จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยการยอมรับและเห็นด้วยของครู

พร้อมทั้งสนับสนุนให้ครูได้นำไปทดลองใช้ เพื่อช่วยให้กระบวนการสอนของครูได้บรรลุตามจุดหมายที่ใฝ่ฝันเอาไว้ จากนั้นก็ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบบันทึกพฤติกรรมการสอน และสุดท้ายผู้นิเทศและครูผู้สอนกำหนดนัดหมายรวมกันเกี่ยวกับวันเวลาที่เข้าไปสังเกตการสอนในห้องเรียน

ในขั้นตอนนี้ไม่จำเป็นจะต้องใช้เวลายาวนานเกินไปนัก โดยผู้นิเทศอาจจะใช้เวลาเพียง 20 - 30 นาที สำหรับการประชุมปรึกษาหารือกันในรอบแรก นอกจากจะเป็นไปในกรณีที่ครูมีปัญหาบางประการที่ต้องการจะอภิปรายกับผู้นิเทศให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นก็อาจจะใช้เวลาเพิ่มเติมได้ สำหรับการประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อวางแผนการสอนก่อนการสังเกตการสอนในวัฏจักรของการนิเทศแบบคลีนิกในรอบต่อไปนั้น อาจจะใช้เวลาอันน้อยลงได้ อาจเหลือเพียง 5 - 10 นาที

วัฏภาคที่ 2 การสังเกตการสอนในห้องเรียน

ในขั้นตอนนี้ผู้นิเทศจะเข้าไปสังเกตการสอนของครูในห้องเรียนตามที่ได้นัดหมายกันไว้ โดยสังเกตการสอนในบทเรียนที่ใดก็ตามที่เข้าใจและวางแผนการสอนร่วมกันไว้ในวัฏภาคที่ 1 ผู้นิเทศจะทำการบันทึกพฤติกรรมการสอนของครู เก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตการสอน ผู้นิเทศต้องพยายามเก็บข้อมูลของพฤติกรรมการสอนให้มากที่สุด ซึ่งวิธีการเก็บข้อมูลที่ที่ดีที่สุดคือการใช้เครื่องบันทึกภาพ เพื่อใช้บันทึกพฤติกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนได้ครบถ้วน ทำให้ครูและผู้นิเทศได้ทบทวนพฤติกรรมการสอนจากเครื่องบันทึกภาพด้วยกัน พร้อมทั้งวิเคราะห์การสอนร่วมกันได้อย่างเที่ยงธรรม แต่หากไม่มีเครื่องบันทึกภาพก็จำเป็นต้องใช้แบบบันทึกการสังเกตการสอน โดยผู้นิเทศจะต้องบันทึกเหตุการณ์และพฤติกรรมการสอนของครูตามความเป็นจริงที่ไพบเห็นในห้องเรียน ให้เป็นเสมือนผู้นิเทศเป็นกระจุกเงาที่ทำให้ครูผู้สอนเห็นบทบาทการสอนของตนเองและเห็นภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน จากนั้นผู้นิเทศก็นำข้อมูลที่เป็นบันทึกไว้มาทำการวิเคราะห์ โดยจัดรวบรวมข้อมูลให้มีระเบียบและเป็นระบบที่สามารถจะชี้แจงหรืออธิบายได้อย่างชัดเจน แล้วลงมือทำการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของครู ในสิ่งที่เห็นจุดดีหรือจุดเด่นที่ควรส่งเสริมให้ปฏิบัติต่อไป และสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมทั้งพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน คุณภาพของเนื้อหาวิชาที่สอน และเทคนิควิธีการสอน เพื่อที่จะแปลความหรือตีความหมายให้ชัดเจนในการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีคุณค่าต่อไป

วิทยภาคที่ 3 การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ

วิทยภาคนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนิเทศแบบคลีนิกตามรูปแบบนี้ เป็นการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับระหว่างครูผู้สอนและผู้นิเทศ โดยบุคคลทั้งสองจะทบทวนข้อมูลจากการสอนและการสังเกตการสอน ผู้นิเทศจะเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ครูได้ชี้แจงวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของตนเอง ทั้งด้านจุดดีและจุดบกพร่องในการสอน จากนั้นผู้นิเทศจะนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้วมาเป็นข้อมูลย้อนกลับให้ครู โดยเริ่มจากการทบทวนข้อมูลพฤติกรรมการสอนที่เป็นเสมือนให้ครูได้ดูพฤติกรรม การสอนของตัวเองในกระจก แล้วผู้นิเทศและครูจะร่วมกันวินิจฉัยพฤติกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะดีเกิน และลักษณะที่ต้องปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยนำข้อมูลทั้งที่ครูผู้สอนได้วิเคราะห์ตัวเอง และขอ มุมมองผู้นิเทศทำการวิเคราะห์ มาวินิจฉัยและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แล้วหาจุด ความหมายที่เข้าใจตรงกันและเห็นชอบร่วมกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ วินิจฉัย และยอมรับร่วมกันนี้ ครูผู้สอนจะเกิดความสำนึกและยอมรับในการที่จะนำไปปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของตัวเองในการ สอนครั้งต่อไป เมื่อทำการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับเสร็จแล้ว ก็เตรียมเข้าสู่วัฏจักรของการนิเทศ ในรอบต่อไป ซึ่งผู้นิเทศและครูผู้สอนจะตกลงกันหมายกันไปในการเริ่มเข้าสู่วิทยภาคที่ 1 ของรอบต่อไป ในวิทยภาคที่ 1 ของรอบต่อไปนั้น จะเป็นการประชุมปรึกษารื้อฟื้นว่าจะปรับปรุงพฤติกรรมการสอน ที่จำเพาะเจาะจงอะไร ตรงไหน และจะสอนอย่างไร ฯลฯ เป็นการวางแผนการสอนที่นำข้อมูลเก็บ จากการนิเทศรอบแรกมาประกอบบ้าง และเป็นการวางแผนการสอนเฉพาะตามเนื้อหาวิชาที่จะสอน และสังเกตการสอนในครั้งต่อไป

สำหรับวัฏจักรของการนิเทศแบบคลีนิกตามรูปแบบของนักการศึกษาคนอื่น ๆ นั้น มีขั้นตอนที่ แยกรายละเอียดแตกต่างกัน ดังเช่น วัฏจักรของการนิเทศแบบคลีนิกตามรูปแบบของ โคแกน มีอยู่ 8 วิทยภาค คือ

วิทยภาคที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศ (Establishing the teacher supervisor relationship)

วิทยภาคที่ 2 การวางแผนร่วมกันกับครู (Planning with the teacher)

วิทยภาคที่ 3 การวางแผนยุทธวิธีในการสังเกตการสอน (Planning the strategy of observation)

วิทยภาคที่ 4 การสังเกตการสอน (Observing instruction)

วิทยภาคที่ 5 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน (Analyzing the teaching learning process)

วิทยภาคที่ 6 การวางแผนยุทธวิธีในการประชุมพิเศษ (Planning the strategy of the conference)

วิทยภาคที่ 7 การประชุมพิเศษ (The conference)

วิทยภาคที่ 8 การวางแผนการสอนต่อเนื่อง (Renewed planning)

วัฏจักรของการนิเทศแบบคลินิคตามรูปแบบของ โกลด์แฮมเมอร์ มี 5 วิทยภาค ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประชุมปรึกษาหารือก่อนการสังเกตการสอน (Pre observation conference)

ขั้นตอนที่ 2 การสังเกตการสอน (Observation)

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดวิธีการประชุม (Analysis and strategy)

ขั้นตอนที่ 4 การประชุมพิเศษ (Supervision conference)

ขั้นตอนที่ 5 การประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมนิเทศ (Postconference analysis)

วัฏจักรของการนิเทศแบบคลินิคตามรูปแบบของเบลลอนและฮัฟฟ์แมน มี 4 วิทยภาค ดังนี้

วิทยภาคที่ 1 การประชุมปรึกษาหารือก่อนการสังเกตการสอน (Pre observation conference)

วิทยภาคที่ 2 การสังเกตการสอน (Classroom observasion)

วิทยภาคที่ 3 การประชุมหลังการสังเกตการสอน (Post observasion conference)

วิทยภาคที่ 4 การวัดผลประเมินผลการสอน (Evaluation performance)

ข้อควรคำนึงสำหรับเทคนิคบางประการในการนิเทศแบบคลินิค

การดำเนินการตามกระบวนการนิเทศแบบคลินิค มีสิ่งที่ยุ้มนิเทศแบบคลินิคควรคำนึงถึงอยู่หลายประการ ประการสำคัญก็คือ การประชุมปรึกษาหารือกันก่อนการสังเกตการสอน อันเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและเพิ่มประสิทธิภาพของการนิเทศแบบคลินิค หรืออาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จหรือ

ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากผลการประชุมร่วมกันก่อนการสังเกตการสอน จะมีผลกระทบต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในชั้นตอนต่อ ๆ ไป "งานที่สำคัญที่สุดในขั้นนี้คือการสร้างข้อตกลงระหว่างคุณิเทศกับครูเกี่ยวกับการสังเกตการเรียนการสอน ทั้งครูและคุณิเทศทางก็จะสร้างข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความจำเพาะเจาะจงและมีความชัดเจน สิ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบของการนิเทศการเรียนการสอนแบบคลินิก" ¹ นอกจากนี้การสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างครูและคุณิเทศจะเริ่มขึ้นอย่างแท้จริงในขั้นนี้ และความสัมพันธ์อันดีนี้อาจจะเริ่มขึ้นบ้างแล้วก่อนจะดำเนินการในขั้นนี้ ในการสร้างข้อตกลงหรือวางแผนการสอนร่วมกัน คุณิเทศควรใช้เทคนิคหลาย ๆ ประการ เช่น การชี้แนะให้คลายความกังวลเกี่ยวกับการเรียนการสอน ร่วมสร้างแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน ช่วยครูตั้งเป้าหมายเพื่อปรับปรุงตนเอง ร่วมกันเลือกเวลาที่เหมาะสมสำหรับสังเกตการสอน การเลือกใช้เครื่องมือ การทำความเข้าใจตรงกันในลักษณะของการจัดกิจกรรมการสอน ฯลฯ

การนิเทศแบบคลินิกจะให้ความสำคัญต่อการประชุมปรึกษาหารือกันและการประชุมนิเทศในลักษณะที่ให้คุณครูเป็นศูนย์กลาง โดยการนิเทศทางอ้อมที่ทำให้ครูผู้สอนเกิดความพึงพอใจ "งานวิจัยโคเคนพบว่า ครูมีความพึงพอใจแบบฉบับและลีลาการนิเทศทางอ้อมของคุณิเทศ เทคนิคการนิเทศทางอ้อมนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญของการนิเทศแบบคลินิก" ² ลักษณะของการนิเทศทางอ้อมนั้น ได้แก่ การยอมรับความรู้สึก การยกย่องชมเชย การขยายความคิด การให้ความสนับสนุน การรับรู้ การส่งเสริมให้กำลังใจ ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากการนิเทศทางตรง เพราะการนิเทศทางตรงเป็นลักษณะการบรรยาย การอบรม การแนะนำสั่งสอน การออกคำสั่ง การติชม การตรวจสอบ ฯลฯ ในลักษณะของการนิเทศทางอ้อมนั้น คุณิเทศแบบคลินิกจำเป็นต้องมีเทคนิคและศิลปะในการฟังที่ดี จึงจะสามารถทำงานร่วมกับครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องมีการพูดจาติดต่อสื่อสารกันนับตั้งแต่ขั้นตอนแรกในวัฏจักรของการนิเทศจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ดังนั้นคุณิเทศจะต้องฝึกทักษะและอุปนิสัยในการฟัง โดยมีเหตุผลหรือจุดประสงค์ในการรับฟังที่ชัดเจนแน่นอน ฟังโดยไม่ด่วน จบใจความของเนื้อหาให้ถูกต้อง

¹ สัก อูทรานนท์ "การนิเทศแบบคลินิก" เรื่องเดิม หน้า 63

² นิพนธ์ ไทยพานิช เรื่องเดิม หน้า 255

มีความอดทนและมีสมาธิในการฟัง ฟังแล้วเรียบเรียงข้อความเพื่อทำความเข้าใจความสำคัญที่เป็นประเด็นใหญ่ ฟังด้วยจิตว่างปราศจากอคติ เมื่อฟังแล้วควรใช้คำถามซ้ำเพื่อให้เข้าใจตรงกันและพร้อมที่จะพุดทบทวน ดังนั้นเพื่อประสิทธิภาพของการประชุมปรึกษาหารือหรือการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ ผู้นิเทศจะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร เพื่อกำหนดทิศทางอันพร้อมทั้งต้องมีลักษณะเป็นนักฟังที่ดี

เทคนิคที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เทคนิคการให้ข้อมูลย้อนกลับในการประชุมนิเทศ ในกระบวนการของการนิเทศแบบคลินิคนี้ การให้ข้อมูลย้อนกลับมีความสำคัญอย่างยิ่งในขั้นตอนของการประชุมนิเทศ เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับหลังจากการสังเกตการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศจะประชุมร่วมกับครู เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรม การเรียนการสอนที่ได้จากการสังเกตการสอนในชั้นเรียน อันเป็นข้อมูลที่มีระบบและเป็นระเบียบ จัดเป็นหมวดหมู่ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและเที่ยงตรงสำหรับนำไปวิเคราะห์ ซึ่งครูและผู้นิเทศจะร่วมกันวิเคราะห์หาความเป็นจริง โดยพยายามหลีกเลี่ยงความคิดเห็นหรือค่านิยมส่วนตัว แล้วแปลความหมายของข้อมูลให้ครอบคลุมและให้ตรงกัน การให้ข้อมูลย้อนกลับมีทั้งข้อมูลที่เป็นพฤติกรรมการสอนที่ควรยกย่องชมเชย และพฤติกรรมการสอนที่ควรปรับปรุง ในขณะเดียวกันผู้นิเทศก็พยายามกระตุ้นเตือนและสนับสนุนให้ครูพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ในการปรับปรุงการเรียนการสอน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการให้ข้อมูลย้อนกลับอีกประการหนึ่งคือ ความพร้อมของครูในการที่จะรับข้อมูลย้อนกลับที่เหมือนกับได้เห็นภาพที่เกิดขึ้นจริง ๆ ไม่ใช่เป็นไปในลักษณะที่เป็นความคิดเห็นของผู้นิเทศเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งการให้ข้อมูลย้อนกลับนั้นจะต้องใช้เวลาลงมือกระทำอย่างหนักหน่วง หากจังหวะเวลาที่จะให้ข้อมูลย้อนกลับที่เหมาะสม การให้ข้อมูลย้อนกลับแต่ละครั้งอย่าให้มากเกินไป ผู้รับอาจจะรับได้ไม่หมดหรือทำให้เกิดความสับสน ข้อมูลย้อนกลับควรเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ หลีกเลี่ยงการใช้ค่านิยมของผู้นิเทศเอง และมุ่งเฉพาะเจาะจงที่พฤติกรรมการเรียนการสอนเท่านั้น ไม่ใช่ไปวิเคราะห์หรือวิพากษ์วิจารณ์บุคลิกภาพของครู และพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่เป็นไปในทำนองว่าเป็นการวิพากษ์หรือประเมินผลการสอนของครู ควรอธิบายถึงพฤติกรรมอันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และสุดท้ายผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับพึงระลึกอยู่เสมอว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับนั้นเป็นการให้ข้อมูลที่จะช่วยพัฒนาวิชาชีพ ควรเป็นกระบวนการที่ผู้ให้และผู้รับมีส่วนร่วมกันอย่างเสมอภาค เป็นความตกลงการของทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่เป็นการบังคับ แต่เป็นไปในลักษณะชักชวน เชื้อเชิญ ไม่ควรแสดงในลักษณะที่ทำให้ผู้รับเกิดความรู้สึกว่าคุณนิเทศเหนือกว่าครูผู้สอนหรือครูผู้สอนน้อยกว่าผู้นิเทศ และที่สำคัญผู้นิเทศ

ควรมายามให้ครูสอนซึ่งเป็นผู้รับข้อมูลย้อนกลับได้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย เหตุผล และคุณประโยชน์ที่ครูสอนพึงจะได้รับ เพื่อการปรับปรุงตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน

การนำการนิเทศแบบคลินิกเข้าสู่โรงเรียน

การดำเนินการให้มีการใช้การนิเทศแบบคลินิกในโรงเรียนระดับต่าง ๆ ของประเทศไทย นั้น มีความจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมอยู่หลายประการ ทั้งด้านการให้ความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวางแก่ครูสอน ผู้บริหารการศึกษา และการเตรียมความพร้อมของผู้นิเทศแบบคลินิก โดยการฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญในเทคนิควิธีการของการนิเทศแบบคลินิก รวมถึงการมีคณะที่ปรึกษาการนิเทศแบบคลินิก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำปรึกษา และช่วยเหลือผู้นิเทศในกรณีที่มีปัญหาขณะทำการนิเทศแบบคลินิก การเตรียมตัวครูสำหรับการนิเทศแบบคลินิคนั้น ต้องเตรียมเกี่ยวกับการให้ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกระบวนการของการนิเทศแบบคลินิก เตรียมการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับครู ให้ครูได้เปลี่ยนทัศนคติในทางลบที่มีต่อการนิเทศการสอนที่ผ่านมา เพราะการนิเทศการสอนที่ผ่านมานั้นมักจะเป็นการวิพากษ์ ประเมินผลการสอน หรือตรวจสอบการปฏิบัติงานการสอน ทำให้ครูไม่ค่อยจะพอใจในวิธีการนิเทศแบบนี้ และไม่ค่อยจะให้ความร่วมมือในการนิเทศ จึงมองการนิเทศการสอนในทางลบที่ให้ความยุ่งยากกังวลใจมากกว่าจะเป็นการช่วยพัฒนาการเรียนการสอนอย่างแท้จริง ดังนั้นการนิเทศแบบคลินิกจึงต้องการให้ครูเข้าใจในตัวผู้นิเทศในฐานะของผู้ร่วมพัฒนาวิชาชีพ ที่มุ่งปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ฉะนั้นโรงเรียนควรมีโครงการเตรียมความพร้อมของครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้นิเทศ เป็นอย่างดีก่อน ทั้งนี้เพราะ "การนำการนิเทศแบบคลินิกเข้าไปปฏิบัติใช้ในโรงเรียนอย่างรวดเร็วเกินไป จะเกิดผลเสียและเป็นอันตราย ดังนั้นโรงเรียนควรจัดดำเนินการอย่างมีขั้นตอนและเป็นไปอย่างช้า ๆ จะมีประสิทธิผลที่ดีกว่าการจัดดำเนินการอย่างรวดเร็วที่ขาดการปูพื้นฐานและความพร้อมของครู" ¹ ความคิดนี้ได้เกิดขึ้นในสำนักฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เช่นกัน และพยายามจะนำไปใช้ในการนิเทศการฝึกสอนของนักศึกษาด้วย เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของครูอีกทางหนึ่ง

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 298

วิธีการในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการนิเทศแบบคลีนิกในโรงเรียนก็คือ ส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในโครงการนิเทศแบบคลีนิกโดยตรงอย่างทั่วถึงกัน ให้ครูมีโอกาสและมีส่วนร่วมในการฝึกหัด การสังเกตการสอนและการวิเคราะห์การสอน ส่งเสริมให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับ เวลาและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้นิเทศจะเข้าไปสังเกตการสอนในชั้นเรียน ส่งเสริมให้ครู เข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ของการนิเทศแบบคลีนิกในการที่จะช่วยให้ครูมีประสิทธิภาพในการ สอนดียิ่งขึ้น ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครูถึงความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์ จริยธรรม และความสำคัญ ของวิชาชีพ ทำให้ครูมีความมั่นใจในโครงการนิเทศแบบคลีนิกว่าเป็นโครงการที่สำคัญของโรงเรียน มีการยอมรับอย่างเป็นทางการและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญคือบรรยากาศของการ ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติการนิเทศแบบคลีนิกในโรงเรียนนั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะการพัฒนาศักยภาพ ที่มีความจริงจังและจริงใจต่อกัน ไม่เป็นไปในลักษณะของการจับผิดหรือการควบคุมกำกับ

เนื่องจากการดำเนินการให้มีการนิเทศแบบคลีนิกในโรงเรียน ผู้นิเทศเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการทำให้การนิเทศแบบคลีนิกบรรลุผลตามหลักการและเหตุผล ฉะนั้นก่อนจะนำการนิเทศแบบคลีนิก ไปใช้ในโรงเรียน นอกจากจะทำการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ครูแล้ว ต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ จะทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศแบบคลีนิก ซึ่งอาจจะเป็นศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร - โรงเรียน หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้ากลุ่มวิชา และครูผู้สอนที่ได้รับการมอบหมายให้เป็นผู้นิเทศ เพื่อให้ผู้นิเทศแบบคลีนิกมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในการนิเทศแบบ คลีนิก นอกจากนี้ผู้นิเทศควรจะมีคณะที่ปรึกษาการนิเทศแบบคลีนิก ซึ่งหมายถึงบุคคลอื่น ๆ ที่มีความรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเนื้อหาวิชาแต่ละวิชา ด้านจิตวิทยา ด้านการ วิเคราะห์การสอน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านเทคนิคการนิเทศการสอน ฯลฯ โดยให้ที่ปรึกษาการนิเทศ แบบคลีนิกได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่ผู้นิเทศประสบปัญหาขณะดำเนินการนิเทศแบบ คลีนิก และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการนิเทศแบบคลีนิกจะดำเนินไปก็ด้วยก็ต้องได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลืออย่างจริงจังจากผู้บริหารการศึกษาทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน สำหรับผู้ บริหารโรงเรียนนั้นแน่นอนว่าจะต้องให้ความร่วมมือสนับสนุนอย่างจริงจัง ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญอันดับ แรกในโรงเรียนที่จะช่วยทำให้การนิเทศแบบคลีนิกดำเนินไปก็ด้วยดีและประสบความสำเร็จ และอาจ จะเป็นผู้นิเทศแบบคลีนิกเองด้วย การปฏิบัติงานการนิเทศแบบคลีนิกในโรงเรียนนั้นผู้นิเทศจะต้อง พยายามปรับความคิดและจัดการนิเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของครู พยายามทำงานเป็นทีม

เป็นคณะ วิชาชีพทางต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างฉาดและไ้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังนั้นการดำเนินการเพื่อผลิตผู้นิเทศแบบคลินิคจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง และต้องดำเนินการให้ความรู้กันไปกับการอบรมครูหรือให้ความรู้แก่ครู เพื่อเตรียมตัวครูสำหรับการนิเทศแบบคลินิค

ในการฝึกอบรมครูผู้สอนสำหรับให้เป็นผู้นิเทศแบบคลินิคนั้น มีความจำเป็นอย่างมากที่เกี่ยวข้องในกรณีที่มีศึกษานิเทศก์จำนวนน้อยหรือมีผู้นิเทศไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะการนิเทศแบบคลินิคมีขั้นตอนอยู่หลายขั้นตอน ต้องใช้เวลาพอสมควรสำหรับดำเนินการให้ครบตามวัฏจักรของการนิเทศแบบคลินิคกับครูผู้สอนแต่ละคนและให้ต่อเนื่องกันไป หากใช้ผู้นิเทศเฉพาะศึกษานิเทศก์การนิเทศแบบคลินิคคงเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง และแนวทางที่น่าจะเป็นไปได้นอกจากใช้ผู้นิเทศที่เป็นศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและทีมงานแล้วก็คือ การฝึกอบรมครูผู้สอนทั้งหมดให้เป็นผู้นิเทศ เพื่อให้เกิดมีการนิเทศแบบคลินิคกันเองภายในโรงเรียน โดยผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นิเทศเป็นครูผู้สอนตามกระบวนการของการนิเทศแบบคลินิค ซึ่งจะเป็นการทำให้ครูเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี มีความเป็นกันเอง และช่วยเหลือกันด้วยความจริงใจ มีความสัมพันธ์กันในฐานะเพื่อนร่วมวิชาชีพที่ช่วยเหลือพัฒนาวิชาชีพให้แกกันและกันอย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนอย่างจริงจังจังกัยและถือเป็นโครงการสำคัญของโรงเรียน สำหรับศึกษานิเทศก์อำเภอ ศึกษานิเทศก์จังหวัด และผู้บริหารการศึกษาที่เกี่ยวข้อง อาจจะอยู่ในฐานะผู้สนับสนุนโครงการและเป็นคณะที่ปรึกษาการนิเทศแบบคลินิค ซึ่งจะช่วยเหลือครูผู้สอนกรณีประสบปัญหาในฐานะผู้นิเทศแบบคลินิคขณะดำเนินการตามกระบวนการของการนิเทศ เกี่ยวกับการให้ครูผู้สอนจับคู่กันเองเป็นแบบคู่ และ คูเปอร์ (Shirley A. McFaul and James M. Cooper) ได้ดำเนินการทดลองให้ครูผู้สอนจับคู่ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นิเทศและเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งในตัวเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ครูผู้สอนผลัดเปลี่ยนกันใช้การนิเทศการสอนแบบคลินิคให้แกกันและกันในโรงเรียน ซึ่งก็สามารถดำเนินการได้ แต่ก็มีปัญหาย่อยบางประการ¹ การให้ครูผู้สอนผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นิเทศเช่นนี้เหมาะสำหรับสภาวะที่มีศึกษานิเทศก์

¹ Shirley A. McFaul and James M. Cooper, "Peer Clinical Supervision in an Urban Elementary School," Journal of Teacher Education.

หรือผู้ใดที่ไม่เพียงพอกับการที่จะดำเนินการนิเทศแบบคลินิคอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง จึงต้องทำการฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเทคนิควิธีการนิเทศแบบคลินิค แล้วนำไปนิเทศแบบคลินิคกันเองภายในโรงเรียน จะเป็นการส่งเสริมให้มีการนำการนิเทศแบบคลินิคไปใช้ในโรงเรียนอีกรูปแบบหนึ่ง แต่จะเหมาะสมหรือเป็นไปไ้ควยก็แต่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมและสภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้พยายามศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาและการนิเทศแบบคลินิค เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศแบบคลินิคนั้นมีไม่มากนักโดยเฉพาะงานวิจัยที่ทำในประเทศไทย ซึ่งมีเพียงไม่กี่คนที่เคยทำวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศแบบคลินิคนี้ สำหรับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาที่ได้นำมาเสนอนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนิเทศแบบคลินิคในลักษณะที่ทำให้ทราบถึงภูมิหลังของการดำเนินการนิเทศการสอน และทราบถึงแนวทางพัฒนาปรับปรุงการนิเทศการสอนแบบเดิม ไปสู่รูปแบบการนิเทศแบบคลินิค จึงได้เสนอแนวคิดในการนิเทศการศึกษาตามลำดับจนถึงการนิเทศแบบคลินิค ดังเอกสารและงานวิจัยต่อไปนี้

จากแนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ในเอกสารการสอนชุดวิชาการวางแผนและพัฒนาโรงเรียน ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศการศึกษาเอาไว้ว่า

เป้าหมายที่สำคัญในการจัดการนิเทศการศึกษา ก็เพื่อที่จะรักษาและพัฒนาคุณภาพของการศึกษา และคุณภาพดังกล่าวสามารถวัดได้จากตัวนักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการลงทุนทั้งการศึกษาของชาติโดยรัฐบาลและผูกครอง... เนื่องจากการนิเทศการศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้อย่างชัดเจน คือ

1. เพื่อให้ครูดำเนินการสอนตามหลักสูตรและให้เฝ้าติดตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
2. เพื่อให้ครูได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการจัดการศึกษา อีกทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

4. เพื่อรักษา ส่งเสริม ควบคุม คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ

5. เพื่อให้ความช่วยเหลือและประสานงานทางวิชาการแก่กรมเจ้าสังกัด กระทรวงและสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศ

จากจุกมุงหมายของกระทรวงศึกษาธิการ จะเห็นได้ว่าศึกษานิเทศก์ไม่ใช่ผู้ให้โทษแก่ครูแต่อย่างใด ศึกษานิเทศก์จะต้องทำงานร่วมกับครู เป็นประโยชน์กับครูและการศึกษาของชาติ ¹

จากเป้าหมายของการจัดการนิเทศการศึกษาและจุกมุงหมายของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว โรงเรียนประถมศึกษายังดำเนินการไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือจุกมุงหมายนี้เท่าใดนัก ทั้งนี้เพราะยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายประการ ก็จะเห็นได้จากผลการวิจัยของ ประชา สิกขปัญญา เรื่อง "การปฏิบัติจริงในการจัดการนิเทศการศึกษายในโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดสมุทรปราการ" ซึ่งสรุปผลว่า

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิเทศการศึกษายในโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ โรงเรียนขาดงบประมาณ รองลงไปคือแก่โรงเรียนขาดอุปกรณ์การสอน ผู้บริหารระดับสูงไม่ให้ความสนใจหรือสนับสนุน การปฏิบัติงานด้านวิชาการในโรงเรียน ครูบางคนขาดความกระตือรือร้นในการปรับปรุงวิชาชีพอของตน ผู้บริหารโรงเรียนมีงานคานอ้นมาก จนไม่มีเวลาปรับปรุงโรงเรียน และโรงเรียนขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาโดยเฉพาะ ²

ในทำนองเดียวกันผลจากการวิจัยเรื่อง "บทบาทการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดศรีสะเกษ" ของ ชลอ จันทกรกุล ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า "ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาและครูประจำการเห็นว่า ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศ คือปัญหาการขาดงบ-

¹ เซาว์ โรจน์แสง และ วิจิตร ภักดิ์ศรีกัน "แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา" เอกสารการสอนชุดวิชาการวางแผนและพัฒนาโรงเรียน หน้าที่ 8-15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (กรุงเทพฯ : เรืองแสงการพิมพ์ 2524) หน้า 53 - 54

² ประชา สิกขปัญญา "การปฏิบัติจริงในการจัดการนิเทศการศึกษายในโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดสมุทรปราการ" รวมบทความวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2523 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525) หน้า 212

ประมาณ ปัญหาครูผู้สอนขาดความรับผิดชอบ และปัญหาผู้บริหารโรงเรียนขาดความรู้" ¹

จากปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ จะเห็นว่าการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เป็น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ที่จะต้องมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบและช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันที่จะพัฒนาการนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นับทั้งแก่ผู้บริหารการศึกษาระดับสูงและรอง ๆ ลงมา ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน สำหรับศึกษานิเทศก์นั้นมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับงานนิเทศการศึกษา จะต้องปฏิบัติการเกี่ยวกับงานนิเทศการศึกษาทั้งหมดและดำเนินการนิเทศการสอนให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นต้องพยายามปรับปรุงในเรื่องนี้ เพราะจากการวิจัย เรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษา ประชาบาล" ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติทำการวิจัย ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า

"ประสิทธิภาพในการนิเทศและติดตามผลนั้นพบว่า การนิเทศไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การนิเทศและติดตามผลไม่สม่ำเสมอ ศึกษานิเทศก์ก็เพียงแต่มาเยี่ยมโรงเรียน ทราวจุดการลงบันทึกต่าง ๆ ให้อีกของตามระเบียบ ไม่ค่อยมีการนิเทศด้านการเรียนการสอน หรือให้คำแนะนำปรึกษาด้านวิชาการ" ²

จากผลการวิจัยที่ปรากฏออกมาเช่นนี้ ทำให้มองเห็นว่าการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษายังไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอและมีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ กันนั้นเมื่อได้ศึกษาถึงหลักการเหตุผลและวิธีการของการนิเทศแบบคลินิค ผู้วิจัยเห็นว่าการนิเทศแบบคลินิคน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของการนิเทศการศึกษาได้ หากมีการนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนกันอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะถึงแม้ว่าการนิเทศแบบคลินิคจะมีจุดมุ่งหมายคล้ายกับการนิเทศแบบเดิมคือเพื่อปรับปรุงการสอนของครูให้ดีขึ้น แต่วิธีการในการนิเทศแบบคลินิคมีความแตกต่างจากการนิเทศแบบเดิม ทั้งที่ เรวิส

¹ ชลอ จันทรกุล "บทบาทการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดศรีสะเกษ" รวมบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2524 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์ 2525) หน้า 130

² สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ รายงานการวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาประชาบาล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา 2527) หน้า 17 - 18

(Charles A. Reavis)¹ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของความแตกต่างในพฤติกรรมครูที่คอยกันระหว่างศึกษานิเทศก์กับครู โดยการเปรียบเทียบการนิเทศแบบคลินิคกับการนิเทศแบบเกม และทั้งสองสมมติฐานว่าการนิเทศแบบคลินิคนั้นจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับครูในลักษณะประชาธิปไตย ซึ่งสังเกตได้จากผลของการเจรจาพูดคุยกันของครูและผู้นิเทศ จากการวิจัยได้ค้นพบว่า การใช้วิธีการนิเทศแบบคลินิคนั้นครูและผู้นิเทศได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเปิดเผยและมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ครูจึงให้ความนิยมนต่อการนิเทศแบบคลินิค ซึ่งเป็นเทคนิคการนิเทศที่ให้การสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจแก่ครูที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และยังได้พบอีกว่าครูไม่ชอบการนิเทศแบบเกม ซึ่งจากผลการวิจัยที่ทำให้มองเห็นว่าครูมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนที่ดีขึ้นเมื่อได้รับการนิเทศแบบคลินิคนั้น สครัค (N. Davis Skrak)² ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการใช้วิธีการนิเทศแบบคลินิคไปสังเกตการสอนของครูในห้องเรียน ซึ่งได้พบว่าครูได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนไปในทางที่ดีและมีประสิทธิภาพในการสอนมากขึ้น เมื่อได้รับการนิเทศแบบคลินิค

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ทำให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศการศึกษาที่ผ่านมา และผลการวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศแบบคลินิค จึงเป็นเหตุผลที่ได้นำเทคนิคการนิเทศแบบคลินิคมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาครั้งนี้ เพื่อมุ่งหวังที่จะให้กระบวนการนิเทศแบบคลินิคเป็นกระบวนการในการนิเทศการสอนที่ช่วยส่งเสริม พัฒนา และปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครูในห้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ที่สูงขึ้นด้วย

¹ Charles A. Reavis. "A Test of Clinical Supervision Model," The Journal of Education Research. 70 (July - August, 1977), 311 - 315.

² N. David Skrak. "The Application of Immediate Secondary - Reinforcement to Classroom Teaching Observations in Clinical Supervision," Doctoral dissertation, University of Pittsburgh, 1973. Dissertation - Abstracts International 34 : 1140 A.

สำหรับการศึกษาวิจัยถึงการนิเทศแบบคลินิกในประเทศไทย สมาน อัครภูมิ¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องการนิเทศแบบคลินิกสำหรับครูระดับมัธยมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของ โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องการนิเทศแบบคลินิก สำหรับครูระดับมัธยมศึกษา ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นแนวทางในการจัดเตรียมบุคลากรสำหรับเป็นผู้นิเทศแบบ-คลินิกและเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติการนิเทศแบบคลินิกในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้มีแนวคิดที่สอดคล้องในการที่ให้ความสำคัญแก่ผู้นิเทศแบบคลินิก เพราะถือว่าผู้นิเทศเป็นบุคคลสำคัญในที่จะทำให้การนิเทศแบบคลินิคว่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการให้ความรู้ความเข้าใจและฝึกทักษะแก่ผู้นิเทศก่อนที่จะทำการนิเทศแบบคลินิก

¹ สมาน อัครภูมิ การสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมเรื่อง "การนิเทศแบบคลินิก" สำหรับครูระดับมัธยมศึกษา วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526